

تأثیر قارچ میکوریز آربوسکولار *Funneliformis mosseae* بر پاسخ گیاه پرپوش (*Catharanthus roseus* L.) به تنش فلز سنگین کادمیوم

محمد آبیاری

گروه علوم پایه، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۵، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۵/۰۶)

چکیده

قارچ‌های میکوریز آربوسکولار (AMF)، اثرات مضر فلزات سنگین را بر رشد و عملکرد گیاهان کاهش می‌دهند. در همین راستا، مطالعه‌ای در قالب آزمایش فاکتوریل با طرح پایه کاملاً تصادفی با سه تکرار با هدف بررسی تأثیر قارچ *Funneliformis mosseae* بر پاسخ گیاه پرپوش به تنش کادمیوم انجام شد. جهت اعمال تنش، گیاهان پرپوش با ۳ میلی‌لیتر محلول نترات کادمیوم با غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ mg/l در سه نوبت به فاصله سه روز یکبار آغشته شدند. جهت اعمال تیمار قارچی، حدود ۵۰ گرم از مایع تلقیح *F. mosseae* زیر ریشه گیاه در گلدان در زمان کشت افزوده شد. بعد از سه ماه از زمان کاشت، مطالعه صفات مورفولوژیکی و فیزیکیوشیمیایی حاکی از تأثیر وابسته به غلظت کادمیوم بر پروانش بود. تیمار *F. mosseae* منجر بهبود صفات مختلف شد بطوریکه با افزایش سطح تنش، اثرگذاری قارچ بر صفات گیاه نیز بیشتر شد. در مقایسه با سطح خفیف، متوسط و شدید تنش (۱۰، ۲۰ و ۳۰ mg/l)، تیمار *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۵۱، ۳۳ و ۴۱٪ ارتفاع، ۵۰، ۵۷ و ۳۵٪ وزن خشک اندام‌هوایی، ۱۹، ۳۲ و ۴۵٪ پرولین، ۱۸، ۵۲ و ۵۶٪ کلروفیل، ۱۰، ۱۱۰ و ۲۵٪ کارتنوئید، ۱۷، ۴۷ و ۳۷٪ پایداری غشاء، ۴۳، ۶۴ و ۴۷٪ فنل، ۹۵، ۱۶ و ۳۵٪ پروتئین، ۳۹، ۱۵ و ۶۳٪ قند، ۳۰، ۶۴ و ۲۱۰٪ کاتالاز، ۱۵، ۳۱ و ۱۴۸٪ دیسموتاز، ۱۹، ۱ و ۱٪ پراکسیداز و ۷۸، ۱۲ و ۳۶٪ عملکرد اسانس شد. در نتیجه *F. mosseae* به عنوان یک محرک سودمند برای کاهش خسارات ناشی از تنش کادمیوم شناسایی شد.

کلمات کلیدی: فلز سنگین، قارچ میکوریز آربوسکولار، کادمیوم، گیاه دارویی پرپوش

مقدمه

آزمایشات بالینی تأثیر گیاه پرپوش بر بهبود ورم لته‌ها، ورم لوزتین، قوای ذهنی، بواسیر، خونریزی بینی، آنژین، لوسمی، برونشیت، بازکردن مجاری عروقی و درمان سرطان را نشان داده‌اند. همچنین، پرپوش گیاهی ارزشمند برای شیمی درمانی سرطان‌ها با آلکالوئیدهای وینکا است (Mishra and Verma, 2017). علیرغم اهمیت درمانی، عملکرد تولیدی این گیاه به شدت تحت تأثیر تنش‌های محیطی نظیر فلزات سنگین قرار

پرپوش (*Catharanthus osseous*) یکی از مهمترین گیاهان دارویی خانواده آپوسیناسه به شمار می‌آید. تاکنون، تقریباً به ۱۲۰ نوع آلکالوئید مختلف از این گیاه استخراج شده است. دو آلکالوئید وین کریستین و وین بلاستین دارای اثر ضدتوموری هستند و به همین خاطر در صنایع داروسازی مورد توجه محققان قرار گرفته‌اند (مرادی‌پور و همکاران، ۱۳۹۵).

می‌گیرد.

فلزات سنگین، فلزهایی با چگالی بیش از ۱ گرم بر سانتی‌متر مکعب هستند. در این میان ۱۹ فلز سنگین، آرسنیک جیوه، سرب و کادمیم، برای گیاهان و میکروارگانیسم‌ها سمی‌اند. از آنجاییکه کادمیم دارای الکترون‌های آزاد در مدار خود هستند، دهنده و گیرنده خوب الکترون‌های منفرد به شمار می‌آیند و لذا باعث افزایش احتمال انتقال تک‌الکترون به اکسیژن و تولید اکسیژن‌های واکنشگر و بروز اکسیداسیون می‌شوند (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۴). در حالت پایدار، رادیکال‌های اکسیژن به وسیله سازوکارهای دفاعی آنتی‌اکسیدانت حذف می‌شوند. با این‌حال، تعادل بین تولید و حذف رادیکال‌های اکسیژن توسط تنش‌های محیطی مثل فلزات سنگین به هم می‌خورد (فیروزه و زاهدی، ۱۳۹۹). در مطالعه‌ای، مرادی‌پور و همکاران (۱۳۹۵) اثر کادمیم بر فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت را در پریش مورد ارزیابی قرار دادند. فعالیت آنزیم‌های سوپراکسید دیسموتاز، پراکسیداز و کاتالاز در پاسخ به تنش اکسیداتیو ناشی از نترات کادمیم افزایش یافتند. سطح مالون دی‌آلدئید به‌عنوان محصول حاصل از پراکسیداسیون لیپیدی نیز با افزایش قابل‌توجهی همراه بود. نویسندگان به این نتیجه رسیدند که کادمیم سبب آسیب به غشاء و افت توانایی زیستی سلول‌های گیاهی می‌شود بطوریکه افزایش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت قادر به جبران این آسیب نخواهد بود. با توجه به این موضوع، توجه محققان معطوف به استفاده از روش‌های مختلفی نظیر قارچ‌های میکوریز آربوسکولار برای تخفیف علائم ناشی از سمیت کادمیم شد (Hildebrandt et al., 2007).

قارچ‌های میکوریز آربوسکولار (AMF) فراوان‌ترین عوامل ایجادکننده همزیستی با گیاه در خاک هستند و از این رو، اهمیت اکولوژیکی بسزایی دارند. قارچ‌های AMF سبب افزایش رشد و عملکرد گیاهان توسط تشکیل شبکه هیفی و تولید مواد بیوشیمیایی مهمی همانند گلومالین می‌شوند. چنین قابلیت منجر به افزایش جذب آب و عناصر غذایی می‌شود (رستمی و همکاران، ۱۴۰۱). این نوع از قارچ‌ها، اثرات مضر

تنش‌های محیطی مثل فلزات سنگین را بر رشد و عملکرد گیاهان کاهش می‌دهند (محمودی‌فرد و مقدم، ۱۴۰۱). در واقع، قارچ‌های AMF تولید آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی را در راستای حذف رادیکال‌های آزاد اکسیژن افزایش می‌دهند و این مهم در کنار تنظیم متابولیسم گیاه باعث تخفیف علائم تنش می‌شود (Karagiannidis et al., 2011). مقدار تأثیر تعدیل‌کنندگی قارچ‌های AMF تحت تنش فلزات سنگین به عوامل مختلفی نظیر گونه گیاهی، شرایط رشد گیاه و نوع و غلظت فلز سنگین وابسته است (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۴۰۱).

تاکنون، مطالعات متنوعی بر روی تأثیر قارچ‌های AMF بر تخفیف علائم تنش فلزات سنگین نظیر کادمیم انجام شده است. در پژوهشی، سخایی و همکاران (۱۴۰۰) تأثیر قارچ شبه *Piriformospora indica* را بر گیاه شبلیله تحت تنش کادمیم بررسی کردند. بر اساس نتایج، افزایش غلظت کادمیم باعث اختلال در شاخص‌های جوانه‌زنی بذر شد. همچنین، تنش کادمیم سبب کاهش میانگین صفات مورفولوژیکی شد. در مقایسه با گیاهان شاهد، گیاهان تلقیح‌شده با قارچ از رشد و عملکرد بهتری تحت تنش برخوردار بودند که این موضوع بر نقش قارچ‌های شبه AMF در بهبود تولید گیاه تحت تنش فلزات سنگین دلالت دارد. در مطالعه‌ای دیگر، فیروزه و زاهدی (۱۳۹۹) اثر تلقیح قارچ AMF را بر رشد گندم تحت تنش کادمیم بررسی کردند. بر مبنای یافته‌ها، در گیاهان تلقیح‌شده با قارچ میکوریزا *F. mosseae*، گونه *Rhizophagus intraradices* و باکتری *Azotobacter Sp.* پراکسیداسیون لیپیدی (۱۴، ۱۰ و ۵ درصد) کمتر درحالی‌که غلظت کادمیم اندام هوایی (۲۴، ۱۱ و ۵ درصد)، فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی آسکوربات پراکسیداز (۶۴، ۵۶ و ۴۷ درصد)، پراکسیداز (۳۹، ۳۲ و ۲۰ درصد)، کاتالاز (۲۲، ۱۸ و ۱۲ درصد)، و وزن خشک اندام هوایی (۲۰، ۱۲ و ۷ درصد) بالاتر بود. در نتیجه، تلقیح گیاهان با قارچ AMF سبب کاهش پراکسیداسیون لیپیدی و فعال‌سازی سیستم دفاع آنتی‌اکسیدانی شد. در پژوهشی دیگر، رستمی و همکاران (۱۴۰۱) اثر قارچ‌های AMF را بر صفات بیوشیمیایی و عملکرد اسانس

فاکتوریل با طرح پایه کاملاً تصادفی با سه تکرار انجام شد. بذور پریش مربوط به رقم Rose Pink از شرکت پاکان اصفهان تهیه شد. نمونه خاک از عمق ۳۰-۰ سانتی متری یک خاک مزرعه واقع در اطراف تهران، پس از هواخشک شدن و عبور از الک ۲ میلی متری، به مدت ۴ ساعت در داخل اتوکلاو (با فشار ۱/۵ بار و دمای ۱۲۱ درجه) قرار گرفت و سپس به داخل گلدان‌های پلاستیکی به ارتفاع ۲۰ سانتی متر ریخته شد. ویژگی‌های فیزیکوشیمیایی خاک (جدول ۱) شامل pH با روش عصاره گل اشباع و با دستگاه pH متر، هدایت الکتریکی با روش عصاره گل اشباع و با دستگاه EC متر، میزان ماده آلی به روش الکی بالک، بافت خاک به روش هیدرومتری، و میزان عناصر خاک سنجش شدند (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۴).

جهت اعمال تنش، بعد از گذشت ۱/۵ ماه از کشت، گیاهان پریش با ۳ میلی لیتر محلول نترات کادمیوم با غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی گرم در لیتر (Hu et al., 2014) در سه نوبت به فاصله سه روز یکبار آغشته شدند. جهت آماده‌سازی اینوکولوم، ریشه گیاه پریش در معرض اسپورهای قارچ *F. mosseae* در گلدان قرار گرفت. جهت تلقیح قارچ، حدود ۲۵ گرم اینوکولوم قارچ *F. mosseae* زیر ریشه گیاه پریش در گلدان‌های دیگر قرار گرفت (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۴۰۱). گیاهان به مدت سه ماه در گلخانه با دمای حداقل ۱۸ و حداکثر ۲۸ درجه سانتی‌گراد و با ۱۶ ساعت روشنایی نگهداری شدند (Kapoor et al., 2004).

سنجش صفات: داده‌برداری از حدود سه ماه بعد از کاشت صورت گرفت و صفات مورفولوژی گیاه نظیر ارتفاع بوته و وزن اندام هوایی اندازه‌گیری شدند (Ayoob et al., 2011). پس از شستشو و خشک‌شدن در دمای ۷۲ درجه سانتی‌گراد به مدت ۴۸ ساعت، وزن خشک اندام هوایی به وسیله ترازوی دیجیتال با دقت ۰/۰۰۱ گرم تعیین شد.

شاخص پایداری غشاء (MSI): شاخص پایداری غشاء توسط روش Farooq و Azam (۲۰۰۶) تعیین شد. به طور خلاصه، نخست ۰/۱ گرم برگ در ظرف حاوی ۵۰ میلی لیتر آب مقطر قرار گرفت. سپس هدایت الکتریکی (EC) اولیه و

آویشن تحت تنش فلز سنگین سرب را بررسی کردند. مشاهدات نشان داد که تلقیح با قارچ‌های AMF در بهبود صفات رویشی در حضور فلز سنگین مؤثر است به طوری که هر دو گونه قارچ *F. mosseae* و *Claroideoglossum etunicatum* تعداد برگ را حدود ۵۰ درصد افزایش دادند. علاوه بر این، تلقیح با قارچ *F. mosseae* تحت تنش فلز سنگین، درصد اسانس (۰/۵۵)، کاروتنوئید (۰/۱۹/۶)، کلروفیل کل (۰/۷۰/۴۳)، فعالیت آنزیم پراکسیداز (۰/۸/۸) و سطح پرولین برگ (۰/۱۱/۴۹) را به طور قابل توجهی افزایش داد. در تحقیقی دیگر، تبریزی و همکاران (۱۳۹۴) تأثیر قارچ‌های AMF بر رشد و عملکرد رزماری را تحت تنش کادمیوم ارزیابی کردند. مشاهدات محققان گویای این مطلب بود که رشد و عملکرد با افزایش غلظت کادمیوم در خاک کاهش می‌یابد. تلقیح با قارچ‌های AMF سبب افزایش رشد و عملکرد در چنین شرایطی شد. به علاوه، بالاترین عملکرد اسانس به ترتیب در گیاهان میکوریزی غیرآلوده به کادمیوم به دست آمد. در پژوهشی، محمدی‌فرد و مقدم (۱۴۰۱) نشان دادند که با افزایش غلظت کادمیوم، وزن اندام هوایی، سطح برگ، تعداد بذر، وزن هزار دانه، درصد همزیستی، پروتئین محلول، فعالیت کاتالاز، آسکوربات پراکسیداز، گابکول پراکسیداز، پلی فنول اکسیداز در گشیز کاهش یافتند. در حالی که قارچ‌های *Glomus mosseae* و *G. intraradices* توانستند اثرات مضر کادمیوم را در گیاه کاهش دهند به نحوی که سبب افت ۱۷/۲ درصدی مالون دی‌آلدئید و ۴۷/۱ درصدی شاخص خطر و سلامت در گیاه شدند.

با توجه به تأثیر منفی تنش فلزات سنگین نظیر کادمیوم بر گیاه پریش و همچنین پتانسیل قارچ‌های AMF در بهبود علائم ناشی از تنش، این مطالعه با هدف بررسی تأثیر قارچ میکوریز آربوسکولار *F. mosseae* بر پاسخ گیاه پریش به تنش فلز سنگین کادمیوم انجام شد.

مواد و روش‌ها

مواد گیاهی و طرح آزمایش: این مطالعه در قالب آزمایش

جدول ۱- ویژگی‌های فیزیکی شیمیایی خاک

EC (dS .m ⁻¹)	pH	(%) O	(%) N	(%) K	(%) P	بافت خاک
۳/۳	۷/۶	۰/۵	۰/۱	۰/۰۸	۳/۵	لوم شنی

با ۲/۵ میلی لیتر بافر استخراج فسفات (۱۰۰ میلی مولار) ترکیب شد. نمونه‌های حاصل با سرعت ۱۲۰۰۰ دور در دقیقه به مدت ۱۰ دقیقه سانتریفیوژ شدند. جهت سنجش مقدار پروتئین‌های محلول برگی، نخست ۵ میلی لیتر معرف بیوره و سپس ۱۰۰ میکرولیتر عصاره رویی به لوله‌های آزمایش افزوده و به سرعت هم‌زده شد. در نهایت، جذب عصاره در طول موج ۵۹۵ نانومتر خوانده شد. غلظت پروتئین برگی از طریق منحنی استاندارد آلومین تعیین شد (Bradford, 1976).

سنجش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت: برای سنجش فعالیت آنزیم‌های کاتالاز، سوپراکسید دیسموتاز و آسکوربات پراکسیداز نخست عصاره‌گیری برگی در یک میلی لیتر بافر پتاسیم فسفات ۵۰ میلی مولار (pH=۷/۵) صورت گرفت. فعالیت آنزیم‌های کاتالاز، سوپراکسید دیسموتاز و آسکوربات پراکسیداز توسط روش Yang و همکاران (۲۰۱۵) استفاده شد. یک واحد فعالیت آنزیمی SOD معادل مقدار آنزیمی است که سبب ۵۰ درصد بازدارندگی احیای نیتروبلو می‌شود. فعالیت این آنزیم بر مبنای اکسیداسیون آسکوربیک اسید و کاهش جذب در ۲۹۰ نانومتر به مدت یک دقیقه سنجش شد.

رنگدانه‌های فتوسنتزی: از روش Lichtenthaler و Buschmann (۲۰۰۱) برای تعیین غلظت کلروفیل‌ها و کارتنوئیدها استفاده شد. نخست، ۰/۲ گرم برگ با ۱۰ میلی لیتر متانول ۹۹ درصد سائیده و محلول حاصل در ۳۰۰۰ دور در دقیقه به مدت ۵ دقیقه سانتریفیوژ شد. در طول موج‌های ۶۵۳، ۶۶۶ و ۴۷۰ نانومتر، جذب محلول رویی توسط اسپکتروفتومتر خوانده شد. میزان رنگدانه‌های فتوسنتزی توسط معادله‌های زیر محاسبه شد:

$$\text{Chl a} = 15.65 A_{666} - 7.340 A_{653}$$

$$\text{Chl b} = 27.05 A_{653} - 11.21 A_{666}$$

$$\text{Carotenoid} = 1000 A_{470} - 1.8 \text{Chl a} - 85.02 \text{Chl b}$$

کلونیزاسیون ریشه: رنگ‌آمیزی نمونه‌های ریشه با محلول

ثانویه یادداشت و در نهایت شاخص پایداری غشاء بدست آمد.
ترکیبات فنلی: غلظت ترکیبات فنلی طبق روش Ainsworth و Gillespie (۲۰۰۷) تعیین شد. به طور خلاصه، ۰/۱ گرم نمونه برگی با ۱ میلی لیتر اتانول خالص مخلوط شد. بعد از سانتریفیوژ به مدت ۱۵ دقیقه با دور ۳۰۰۰ دور در دقیقه، ۵۰ میکرولیتر معرف فولین شیکالتو با ۲۵ از میکرولیتر عصاره مخلوط شد. بعد از ۵ دقیقه، ۳۰۰ میکرولیتر کربنات سدیم ۲۰ درصد به محلول افزوده شد. بعد از گذشت ۳۰ دقیقه، جذب نمونه‌ها با دستگاه اسپکتروفتومتر در طول موج ۷۶۵ نانومتر خوانده شد.

قندهای محلول: برای تعیین مقدار قندهای محلول، نخست ۰/۵ گرم نمونه برگی با ۱۰ میلی لیتر اتانول ۹۶ درصد مخلوط شد. عصاره روی شیکر با ۳۶۰ دور در دقیقه به مدت ۱۵ دقیقه قرار گرفت و سپس در ۳۵۰۰ دور در دقیقه به مدت ۱۵ دقیقه سانتریفیوژ شد. بعد از افزودن ۳ میلی لیتر معرف آنترون به فاز رویی نمونه‌ها، میزان جذب نور در طول موج ۶۳۰ نانومتر خوانده شد. برای تهیه محلول استاندارد از گلوکز خالص استفاده شد (Yang et al., 2015).

پرولین: برای برآورد مقدار تجمع پرولین در برگ، ۰/۵ گرم برگ با ۱۰ میلی لیتر اسید سولفوسالسیلیک ۳/۳ درصد سائیده و در ۴۰۰۰ دور در دقیقه به مدت ۱۵ دقیقه سانتریفیوژ شد. سپس ۲ میلی لیتر اسید استیک خالص و ۲ میلی لیتر معرف ناین‌هیدرین به ۲ میلی لیتر از فاز بالایی محلول افزوده و به مدت ۶۰ دقیقه در حمام آب جوش قرار گرفت. بعد از خنک شدن و افزودن ۴ میلی لیتر تولوئن، مقدار جذب نور در طول موج ۵۲۰ نانومتر توسط اسپکتروفتومتر خوانده شد (Abraham et al., 2010).

پروتئین‌های محلول: نمونه‌های برگی به کمک ازت مایع در هاون چینی پودر شدند. سپس، ۰/۲۵ گرم از پودر حاصله

اسید استیک- الکل- فرمالین انجام شد. در ادامه قطعات ریشه رنگ‌آمیزی شده روی ظرف پتری شبکه‌بندی با ابعاد 1cm × 1cm قرار گرفتند و تعداد خطوط متقاطع کلنیزه توسط بینی‌کوالر شمارش شده و درصد کلونیزاسیون برآورد شد.

عملکرد اسانس: برای اسانس‌گیری، اندام هوایی در مرحله گلدهی برداشت شد و در دمای اتاق و در سایه خشک شد. استخراج اسانس توسط تقطیر با آب و دستگاه کلونجر انجام شد و متعاقباً عملکرد اسانس (وزن خشک / وزن اسانس × ۱۰۰) محاسبه شد (Karagiannidis et al., 2011).

این مطالعه در قالب آزمایش فاکتوریل با طرح پایه کاملاً تصادفی با سه تکرار در آزمایشگاه انجام شد. در نرم‌افزار SAS (نسخه ۹/۴)، از تجزیه واریانس (ANOVA) برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و از روش LSD (حداقل تفاوت معنی‌دار) برای مقایسه میانگین استفاده شد. نمودارها نیز با استفاده از Excel ترسیم شدند.

نتایج و بحث

صفات مورفولوژیکی، ارتفاع گیاه: نتایج جدول تجزیه واریانس صفات مورفولوژیکی در جدول ۲ و ۳ آورده شده است. بر اساس نتایج تجزیه واریانس، ارتفاع بوته در گیاه پیروش به طور معنی‌داری تحت تأثیر فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها قرار گرفت (جدول ۱ و ۲). کمترین ارتفاع بوته در گیاهان غیرمیکوریزی آلوده به کادمیوم (۳۰ میلی‌گرم در لیتر) و بیشترین ارتفاع بوته در گیاهان میکوریزی *F. mosseae* غیرآلوده به کادمیوم مشاهده شد (شکل ۱). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به کاهش ۳۰، ۲۵ و ۴۳٪ ارتفاع شد درحالی‌که تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۵۱، ۳۳ و ۴۱٪ ارتفاع شد. در پژوهشی مشابه، رستمی و همکاران (۱۴۰۱) با بررسی اثر قارچ‌های AMF بر صفات بیوشیمیایی و عملکرد اسانس آویشن تحت تنش فلز سنگین دریافتند که با افزایش غلظت فلز سنگین در خاک ارتفاع گیاه حدود ۴۰ درصد کاهش یافت درحالی‌که با تیمار قارچ‌های AMF بهبود

پیدا کرد. به نظر می‌رسد که علت کاهش ارتفاع گیاه تحت تنش کادمیوم ناشی از این موضوع باشد که غلظت بالای فلزات سنگین سبب خسارت ریشه‌ای، کاهش غلظت کلروفیل، افت مقدار جذب CO₂ و اختلال در فتوسیستم II می‌شود و افت فتوسنتز در نهایت سبب کاهش رشد و ارتفاع گیاه می‌شوند (Paunov et al., 2018). همچنین، این کاهش ارتفاع می‌تواند به خاطر اختلال در فعالیت متابولیسمی گیاه باشد چرا که کادمیوم به وسیله مسیر آپوپلاست و سیمپلاست در گیاه جذب و منتقل می‌شود که به نوبه خود سبب کمبود مواد مغذی و تنش اکسیداتیو خواهد شد (Yadav et al., 2016). در مقابل، علت تأثیر مثبت قارچ AMF بر گیاه متأثر از تنش فلز سنگین می‌تواند ریشه در این امر داشته باشد که قارچ‌های AMF از طریق سازوکارهایی مثل ممانعت از جذب فلز سنگین توسط ریشه، کلاته‌کردن در درون خود و یا جذب کادمیوم به کیتین دیواره سلولی قارچی سبب تجمع کادمیم در ریشه و کاهش انتقال آن به اندام هوایی می‌شوند. در پژوهشی، Siani و همکاران (۲۰۱۷) دریافتند که قارچ‌های AMF به‌واسطه گلومالین‌ها با اتصال به فلزات سنگین در ریشه به دام می‌افتند و در واقع از انتقال عناصر سنگین به سمت بخش‌های بالایی گیاه جلوگیری می‌کنند.

وزن خشک اندام هوایی: نتایج این مطالعه نشان داد که تأثیر فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزا و اثر متقابل بین آنها بر وزن گیاه معنی‌دار است (جدول ۱ و ۲). با افزایش غلظت کادمیوم، وزن گیاه تا ۵۵ درصد کاهش یافت و به عبارتی یک پاسخ وابسته به غلظت فلز سنگین نمایان شد (شکل ۲). در مقابل، کاربرد قارچ *F. mosseae* به طور چشمگیری بر وزن گیاه مؤثر بود بطوریکه وزن گیاهان تیمار شده با ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم بر لیتر به ترتیب تا ۵۱، ۳۳ و ۴۱٪ در مقایسه با شاهد افزایش یافت. در پژوهشی مشابه، رستمی و همکاران (۱۴۰۱) دریافتند که قارچ‌های AMF می‌توانند وزن خشک ساقه را تا ۴۵ درصد افزایش دهند. در مطالعه‌ای دیگر، فیروزه و زاهدی (۱۳۹۹) مشاهده کردند که در اثر تلقیح با قارچ *F. mosseae* *Azotobacter* Sp.

جدول ۲- تجزیه واریانس صفات مورفولوژیکی و فیزیکیوشیمیایی

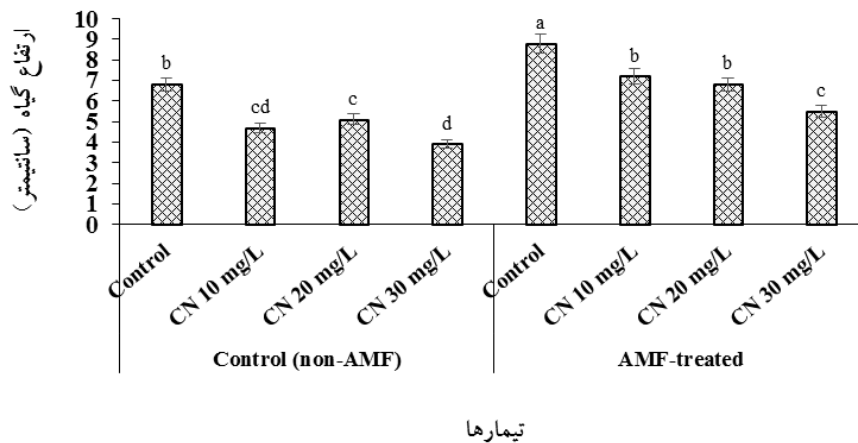
منبع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مربعات					
		ارتفاع	وزن خشک	کلروفیل	کارتنوئید	پرولین	پایداری غشا
تنش کادمیوم	۳	۸/۵۲**	۲/۴۶*	۱۲/۷*	۳/۷۶*	۰/۰۳۳**	۳۸۰/۶**
تیمار قارچ	۱	۰/۷۴*	۰/۳۸**	۳/۵۳*	۰/۰۲*	۰/۰۱۱*	۲۸/۵*
تنش × قارچ	۳	۰/۳۸*	۰/۲۴*	۲/۳۸*	۰/۰۰۸*	۰/۰۰۵**	۱/۹۵*
خطا	-	۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۲۵	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰۰۱	۰/۸۶

* و ** به ترتیب گویای معنی داری در سطح ۱ و ۵ درصد است.

جدول ۳- تجزیه واریانس صفات مورفولوژیکی و فیزیکیوشیمیایی

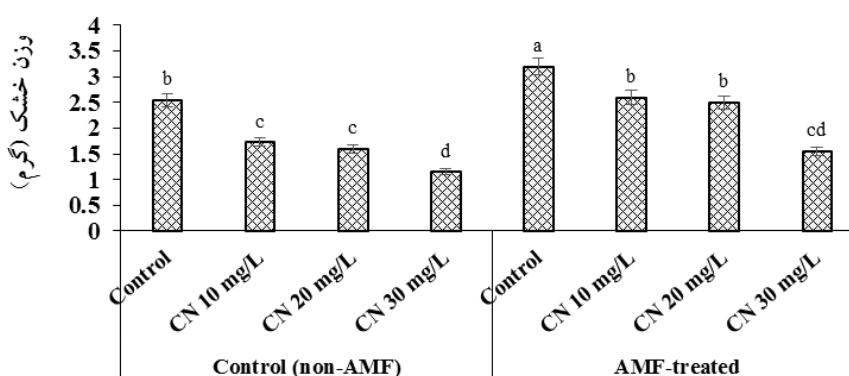
منبع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مربعات					
		قند	پروتئین	کاتالاز	سوپراکسید دیسموتاز	آسکوربات پراکسیداز	کلونیزاسیون ریشه
تنش کادمیوم	۳	۱۲/۷**	۳/۷*	۰/۰۰۰۴*	۰/۳۴**	۰/۰۸*	۸۵۵/۵*
تیمار قارچ	۱	۳/۵*	۰/۰۲**	۰/۰۰۰۵*	۰/۱۲*	۰/۰۶ ^{ns}	۴۵/۲۳**
تنش × قارچ	۳	۲/۳*	۰/۰۰۸*	۰/۰۰۰۰۷*	۰/۰۵*	۰/۰۰۴*	۲۵/۲۵ ^{ns}
خطا	-	۰/۰۲۵	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰۸	۰/۰۰۰۰۷	۱۱/۸۵

ns، * و ** به ترتیب گویای عدم معنی داری و معنی داری در سطح ۱ و ۵ درصد است.

شکل ۱- ارتفاع گیاه پریش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

است. بیشتر پژوهشگران بر این عقیده‌اند که قارچ‌های AMF با اعمال تغییرات هورمونی و فعال‌سازی مریستم ریشه سبب تحریک ریشه‌زایی و متعاقباً افزایش جذب آب و مواد غذایی برای تولید اندام هوایی بیشتر می‌شوند (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۴).

Rh. Intraradices وزن خشک اندام هوایی به ترتیب ۱۲، ۲۰ و ۷ درصد افزایش یافت. محققان پیشنهاد کردند که افزایش صفات رشدی مثل وزن اندام هوایی با جذب بالای فسفر در گیاه و کلونیزاسیون مناسب ریشه و به تبع آن رشد میسیلیوم‌های قارچی و گسترش سیستم ریشه‌ای گیاه مربوط

تیمارها

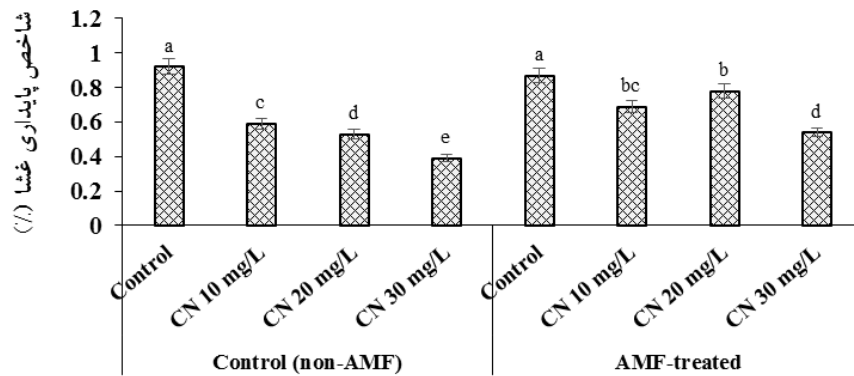
شکل ۲- وزن خشک اندام هوایی پرپوش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

مبنای نتایج گزارشات متعددی که در زمینه پاسخ گیاهان به تنش فلز سنگین وجود دارد، پتانسیل آنتی‌اکسیدانی گیاه به غلظت ترکیبات فنلی وابسته است (Zubek et al., 2015). نتایج این آزمایش گویای این موضوع بود که مقدار ترکیبات فنلی در شرایط تنش فلز سنگین کادمیوم و در گیاهان میکوریزی افزایش می‌یابد (جدول ۱ و ۲) (شکل ۴). غلظت میکوریزی افزایش می‌یابد (جدول ۱ و ۲) (شکل ۴). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به ۴۸، ۳۸ و ۸۷٪ میزان فنل شدند درحالی‌که در سطح خفیف، متوسط و شدید تنش (۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر)، تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۴۳، ۶۴ و ۴۷٪ میزان فنل شد. افزایش غلظت ترکیبات فنلی در کاسنی (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۴۰۱) و گل بنفشه (Zubek et al., 2015) تلقیح‌شده با میکوریز تحت شرایط تنش کادمیوم گزارش شده است. در واقع، تحت تنش فلز سنگین، قارچ‌های میکوریز سعی بر آن خواهند داشت تا پاسخ گیاه به تنش اکسیداتیو (ناشی از حضور فلزات سنگین) را توسط افزایش تولید ترکیبات فنلی بهبود بخشند.

قندهای محلول: بر مبنای نتایج تجزیه واریانس، محتوی قندهای محلول در گیاه پرپوش به طور معنی‌داری تحت تأثیر فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها قرار گرفت (جدول ۱ و ۲). تنش کادمیوم و تیمار *F. mosseae* هر دو منجر به افزایش غلظت قندهای محلول شدند. با این حال، کمترین محتوی قندهای محلول در گیاهان

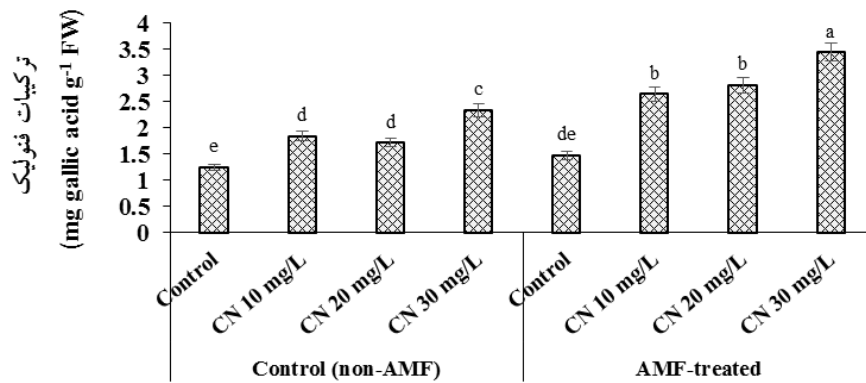
صفات فیزیکیوشیمیایی، پایداری غشاء: یافته‌های این پژوهش نشان داد که پایداری غشاء متأثر از فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها است (جدول ۱ و ۲). آنچنان که مشاهده شد، پایداری غشاء یک پاسخ وابسته به غلظت به افزایش غلظت کادمیوم نشان داد و با افزایش غلظت این فلز سنگین، کاهش چشمگیری (تا ۵۷ درصد) پیدا کرد. درحالی‌که، استفاده از تیمار قارچی *F. mosseae* به معنی‌داری بر پایداری غشاء مؤثر واقع شد و پایداری غشاء را در گیاهان تیمار شده با ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم بر لیتر کادمیوم را تا ۱۷، ۴۷ و ۳۷٪ در مقایسه با شاهد افزایش داد (شکل ۳). در آزمایشی مشابه، فیروزه و زاهدی (۱۳۹۹) نشان دادند که در گیاهان تلقیح‌شده با قارچ میکوریزا *F. mosseae*، گونه *Rhizophagus intraradices* و باکتری *Azotobacter Sp.* پراکسیداسیون لیپیدی ناشی از تنش کادمیوم کاهش محسوسی یافت. چنین یافته‌هایی گویای این مطلب است که کادمیوم سبب پراکسیداسیون اسیدهای چرب غشاء، تولید مالون دی‌آلدئید، نشت الکترولیت و متعاقباً کاهش پایداری غشاء می‌شود درحالی‌که تیمار قارچی *F. mosseae* از سازوکارهای حفاظتی برای حفظ یکپارچگی غشاء پلاسمایی استفاده می‌کند.

ترکیبات فنلی: مشتقات فنلی متابولیت‌های ثانویه‌ای‌اند که به سم‌زدایی رادیکال‌های آزاد کمک می‌کنند و گونه‌های فعال اکسیژن را قبل از آسیب رساندن به سلول خنثی می‌نمایند. بر

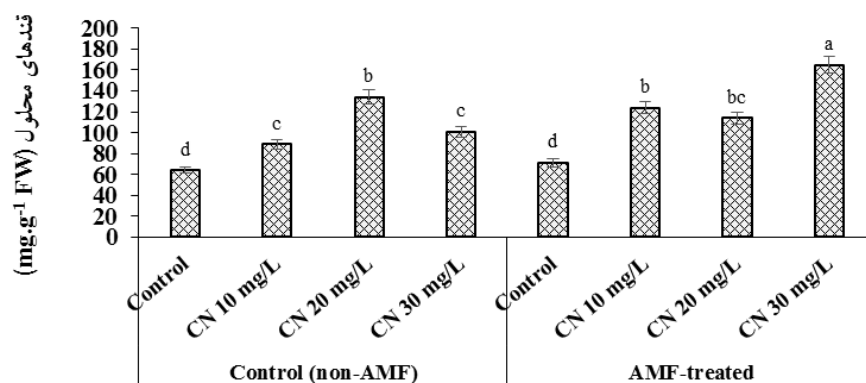
تیمارها

شکل ۳- پایداری غشاء پریش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

تیمارها

شکل ۴- ترکیبات فنلی پریش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

تیمارها

شکل ۵- محتوی فندهای محلول پریش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

شدید مشاهده شد (شکل ۵). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به افزایش ۳۹، ۱۱۰ و ۵۸٪ میزان

غیرمیکوریزی غیرآلوده به کادمیوم (شاهد) و بیشترین محتوی فندهای محلول در گیاهان میکوریزی *F. mosseae* تحت تنش

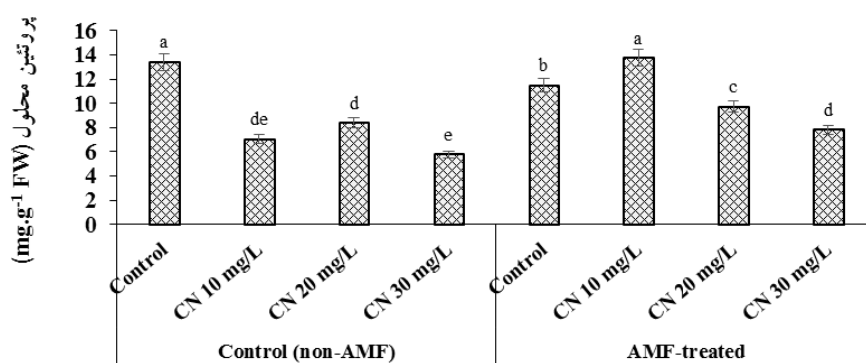
پروتئین‌های محلول سلولی محافظت به عمل می‌آورند (Ef et al., 2015).

پرویلین: تجزیه واریانس داده‌های حاصل از تأثیر *F. mosseae* بر گیاهان پرپوش متأثر از تنش کادمیوم نشان داد که فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها دارای تأثیر معنی‌داری بر غلظت پرویلین هستند (جدول ۱ و ۲) (شکل ۷). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به افزایش ۹۴، ۶۸ و ۱۴۸٪ میزان پرویلین شدند درحالی‌که در سطح خفیف، متوسط و شدید تنش (۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر)، تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۱۹، ۳۲ و ۴۵٪ میزان پرویلین شد. هم‌راستا با مشاهدات ما، رستمی و همکاران (۱۴۰۱) گزارش کردند که تلقیح با *F. mosseae* و *C. etunicatum* سطح پرویلین برگ را تا ۵۰ درصد افزایش می‌دهد. در تنش ناشی از حضور غلظت بالای فلزات سنگین مثل کادمیوم، تجمع پرویلین در گیاه القاء می‌شود و به نوبه خود سبب تحمل گیاه در مقابل تنش خواهد شد. القاء تحمل تنش ناشی از تجمع پرویلین بدان دلیل است که اسیدآمینو پرویلین به عنوان یک ماده اسمزی، حذف‌کننده رادیکال‌های واکنشگر اکسیژن و یک محافظ مولکولی برای حفظ ساختار پروتئین‌ها عمل می‌کند (Molina et al., 2020). همچنان که نتایج این مطالعه نشان داد، قارچ *F. mosseae* القا بیشتر تولید پرویلین سعی بر این خواهد داشت تا به سازگاری گیاه به تنش فلز سنگین کمک کند.

رنگیزه‌های فتوستتزی: میزان رنگیزه‌های فتوستتزی در گیاه پرپوش به طور معنی‌داری تحت تأثیر فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها قرار گرفت (جدول ۱ و ۲). تنش کادمیوم و تیمار *F. mosseae* به ترتیب منجر به کاهش و افزایش میزان رنگیزه‌های فتوستتزی شدند. کمترین میزان رنگیزه‌های فتوستتزی در گیاهان غیرمیکوریزی آلوده به کادمیوم (۳۰ میلی‌گرم در لیتر) و بیشترین میزان رنگیزه‌های فتوستتزی در گیاهان میکوریزی *F. mosseae* غیرآلوده به کادمیوم مشاهده شد (شکل ۸). این نتایج با گزارش رستمی و همکاران (۱۴۰۱) همخوانی دارد که نشان دادند که

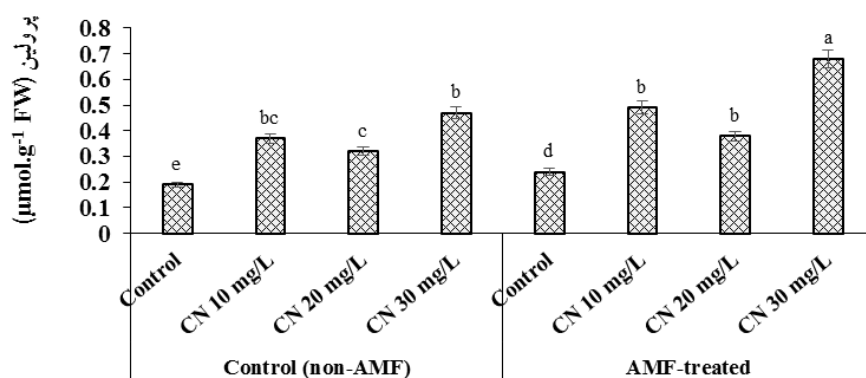
قند شدند درحالی‌که در سطح خفیف، متوسط و شدید تنش (۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر)، تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۳۹، ۱۵ و ۶۳٪ قند شد. هم‌راستا با نتایج این مطالعه، رستمی و همکاران (۱۴۰۱) نشان دادند که تلقیح با قارچ‌های AMF مثل *F. mosseae* و *C. etunicatum* سبب افزایش قندهای محلول در گیاهان متأثر از تنش فلز سنگین می‌شود. علت تأثیر مثبت قارچ‌های AMF بر افزایش محتوی قندهای محلول را می‌توان در افزایش سطح هورمون‌های گیاهی همانند جیبرلین و سیتوکنین دانست. افزایش هورمون‌های گیاهی مثل سیتوکنین به نوبه خود با انتقال یون‌های مؤثر در بازشدن روزنه‌ها و تنظیم سطح کلروفیل، سبب ارتقاء سرعت فتوسنتز و متعاقباً افزایش محتوی کربوهیدرات می‌شود (Molina et al., 2020).

پروتئین‌های محلول: تجزیه واریانس داده‌های حاصل از تأثیر *F. mosseae* بر گیاهان پرپوش متأثر از تنش کادمیوم نشان داد که فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها دارای تأثیر معنی‌داری بر غلظت پروتئین‌های محلول هستند (جدول ۱ و ۲) (شکل ۶). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به کاهش ۴۷، ۳۷ و ۵۷٪ محتوی پروتئین شدند درحالی‌که در سطح خفیف، متوسط و شدید تنش (۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر)، تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۹۵، ۱۶ و ۳۵٪ پروتئین شد. در پژوهشی مشابه، محمدی‌فرد و مقدم (۱۴۰۱) متوجه شدند که با افزایش غلظت کادمیوم، محتوی پروتئین محلول کاهش یافت درحالی‌که قارچ‌های *G. mosseae* و *G. intraradices* توانستند این افت غلظت پروتئین را بازیافت کنند. علت کاهش محتوی پروتئین‌های محلول طی تنش فلزات سنگین را می‌توان به میل ترکیبی بالای رادیکال‌های آزاد اکسیژن تولیدشده طی تنش با پروتئین‌ها دانست که متعاقباً سبب تخریب پروتئین‌ها می‌شود (Molina et al., 2020). در نقطه مقابل، به‌نظر می‌رسد که قارچ‌های AMF با کلاته‌کردن کادمیوم سبب کاهش تنش اکسیداتیو و متعاقباً کاهش تولید رادیکال‌های مضر اکسیژن می‌شوند و بدین ترتیب از مجموع

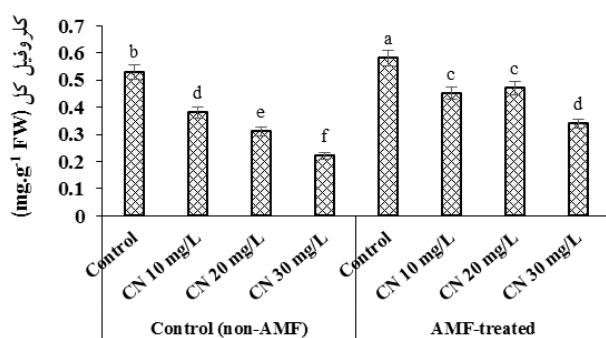
تیمارها

شکل ۶- محتوی پروتئین‌های محلول پریوش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

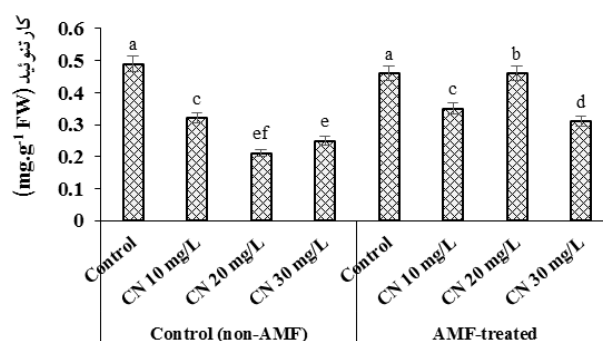

تیمارها

شکل ۷- محتوی پرولین پریوش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

تیمارها

تیمارها

شکل ۸- محتوی رنگیزه‌های فتوسنتزی پریوش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

سنگین نمایانگر افزایش فعالیت کلروفیل‌از، مهار بیوستز رنگیزه‌ها و خسارات اکسیداتیو ناشی از پراکسیداسیون غشای کلروپلاست است (Molina et al., 2020). تلفیح با قارچ

تلفیح با قارچ *F. mosseae* تحت تنش فلز سنگین، کلروفیل و کاروتنوئید را به ترتیب تا ۷۰ و ۲۰ درصد افزایش می‌دهد. کاهش مقدار رنگیزه‌های فتوسنتزی در گیاهان تحت تیمار فلز

F. mosseae سبب بازیافت سطح کلروفیل و کاروتنوئید در گیاهان تحت تنش فلز سنگین شد که این را می‌توان به بهبود جذب عناصر غذایی دخیل در بیوستز کلروفیل از قبیل نیتروژن و منیزیم نسبت داد (Rohani et al., 2019).

فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت: تجزیه واریانس داده‌های حاصل از تأثیر *F. mosseae* بر گیاهان پریوش متأثر از تنش کادمیوم نشان داد که فلز سنگین کادمیوم، قارچ میکوریزی و اثر متقابل بین آنها دارای تأثیر معنی‌داری بر فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت هستند (جدول ۱ و ۲) (شکل ۹). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به افزایش ۵۳، ۸۶ و ۲۳٪ فعالیت کاتالاز، ۳۰، ۴۲ و ۶۱٪ دیسموتاز، و ۳۰، ۱۰۰ و ۱۲۸٪ فعالیت پراکسیداز شدند درحالی‌که در سطح خفیف، متوسط و شدید تنش (۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر)، تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۳۰، ۶۴ و ۲۱۰٪ فعالیت کاتالاز، ۱۵، ۳۱ و ۱۴۸٪ دیسموتاز، ۱۹، ۳ و ۱٪ فعالیت پراکسیداز شد. به طور مشابه، محمدی‌فرد و مقدم (۱۴۰۱) نشان دادند که با افزایش غلظت کادمیوم، فعالیت کاتالاز، آسکوربات پراکسیداز، گایکول پراکسیداز، پلی‌فنول اکسیداز در گشنیز کاهش می‌یابد. درحالی‌که قارچ‌های *G. intraradices* و *G. mosseae* توانست اثرات مضر کادمیوم را در گیاه کاهش دهد به نحوی‌که سبب افزایش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت شدند. در توجیح افزایش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت تحت تیمار کادمیوم می‌توان اینگونه اظهار داشت که تنش کادمیوم سبب کاهش سرعت فتوستز و متعاقباً افزایش تولید رادیکال‌های آزاد می‌شود و از این طریق فعالیت آنزیم‌های مسئول سمیت‌زدایی گونه‌های اکسیژن فعال را افزایش می‌دهد (Bahadori et al., 2014). علاوه‌براین، قارچ *F. mosseae* با سازوکارهای حفاظتی ضمن حفظ فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت، به افزایش بیان آنها کمک می‌کند.

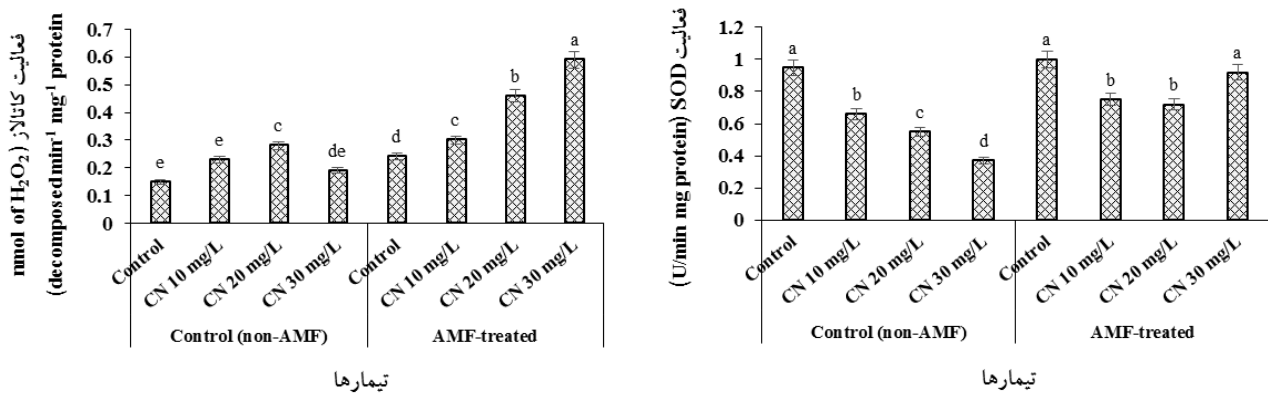
کلونیزاسیون: همان‌طور که مشاهده می‌شود درصد همزیستی قارچ‌ها با افزایش سطح کادمیوم کاهش یافت به‌طوری‌که کمترین درصد همزیستی (حدود ۳۰ درصد) در

بالاترین سطح تنش مشاهده شد (جدول ۱ و ۲) (شکل ۱۰). در توافق با یافته‌های ما، Molina و همکاران (۲۰۲۰) دریافتند که کلونیزاسیون ریشه در *Glycine max* به شدت تحت تأثیر آلودگی با کادمیوم قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد که قارچ‌های AMF می‌توانند مهاجرت، انتقال و وضعیت شیمیایی کادمیوم را تنظیم کنند تا در ادامه سمیت زیستی آن را کاهش دهند. در مطالعه ما، تیمار قارچ *F. mosseae* سبب افزایش کلونیزاسیون ریشه شد. در این راستا، Baba و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند که تیمار میکوریزی سبب افزایش کلونیزاسیون ریشه می‌شود. آنها پیشنهاد کردند که افزایش کلونیزاسیون ریشه بعد از تیمار قارچ میکوریزی امری بدیهی است. نکته مهم آنجاست که چنین افزایشی در میزان کلونیزاسیون ریشه سبب افزایش جذب عناصر مغذی از خاک و تقویت رشد اندام‌های گیاهی می‌شود.

عملکرد اسانس: عملکرد اسانس در گیاهان میکوریزی به میزان قابل توجهی بیشتر از گیاهان غیرمیکوریزی بود (جدول ۱ و ۲) (شکل ۱۱). غلظت ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب منجر به افزایش ۲۱، ۴۸ و ۵۶٪ عملکرد اسانس شدند درحالی‌که در سطح ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلی‌گرم در لیتر، تیمار قارچی *F. mosseae* به ترتیب منجر به افزایش ۱۲، ۷۸ و ۳۶٪ عملکرد اسانس شد. این امر ممکن است بدان دلیل باشد که قارچ *F. mosseae* سبب افزایش خصوصیات مورفولوژیکی مثل پیکر رویشی می‌شود که این امر به نوبه خود سبب عملکرد بیشتر اسانس در گیاهان میکوریزی می‌شود.

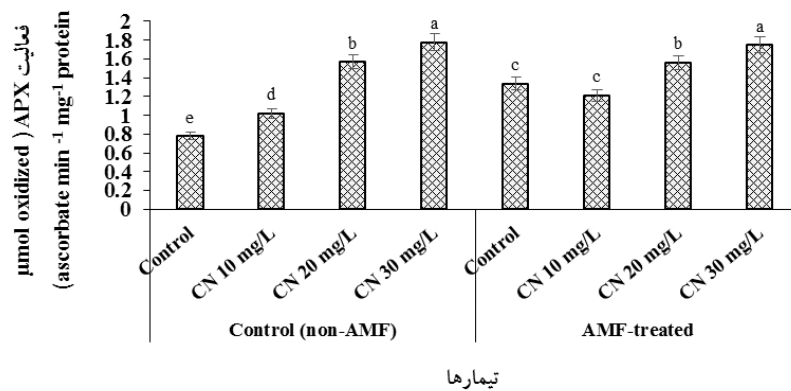
از نظر سازوکارهای اثر قارچ *F. mosseae* بر گیاهان پریوش متأثر از تنش کادمیوم، تأثیر قارچ‌های میکوریزی در کاهش اثرات تنش کادمیوم می‌توان در افزایش جذب عناصر معدنی (Bolandnazar et al., 2007)، کاهش تنش اکسیداتیو، ترشح یک گلیکوپروتئین نامحلول بنام گلومالین (Yang et al., 2015)، کاهش جذب فلزات سنگین (Hu et al., 2014) و اتصال فلزات سنگین به کیتین دیواره سلولی (Hildebrandt et al., 2007) مرتبط دانست.

هم‌راستا با یافته‌های ما، کاربرد دو گونه قارچ میکوریز

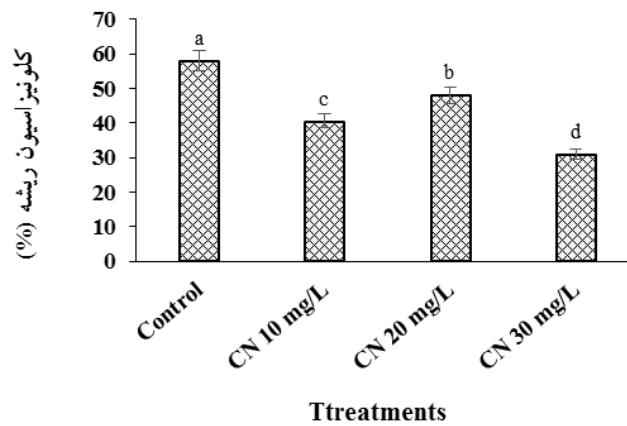
تیماها

تیماها

تیماها

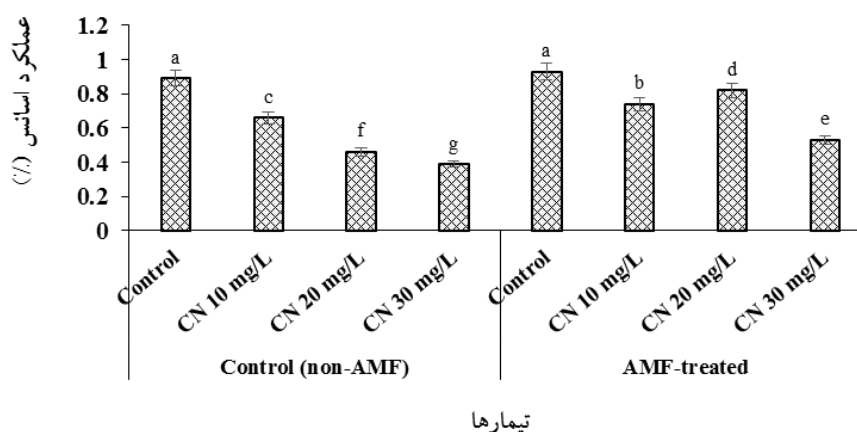
شکل ۹- فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانت پرپوش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

شکل ۱۰- درصد کلونیزاسیون پرپوش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

داد که قارچ میکوریزی اثرات متفاوتی را در گیاهان یکسان القا می‌کنند و عملکرد اسانس بر اساس گونه‌های میکوریزی متفاوت است. همچنین، Karagiannidis و همکاران (۲۰۱۱)، اثر قارچ میکوریزی را بر تولید اسانس مرزنجوش و نعنای نشان دادند. محققان اظهار

در گیاه رازیانه *G. fasciculatum* و *G. macrocarpum* (Bahadori et al., 2004) و *G. mossea* در آویشن (Kapoor et al., 2014) سبب افزایش عملکرد اسانس شدند. اثرات مثبت قارچ‌های AMF بر اسانس ریحان نیز توسط Gupta و همکاران (۲۰۱۰) گزارش شده است. مشاهدات آنها نشان

تیمارها

شکل ۱۱- عملکرد اسانس پریش در گیاهان تیمار شده با کادمیوم و قارچ *F. mosseae*

پریش با این قارچ سودمند سبب افزایش پایداری غشا، پرولین، قندهای محلول، پروتئین‌های محلول، ترکیبات فنلی، رنگدانه‌های فتوسنتزی و فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی کاتالاز، سوپراکسید دیسموتاز، آسکوربات پراکسیداز شد. به ترتیب، پتانسیل سودمند قارچ *F. mosseae* در کاهش خسارات ناشی از تنش فلز سنگین هویدا شد.

داشتند که میکوریزی از طریق زیست‌فراهمی فسفر، برقراری تعادل مواد غذایی و بهبود تغذیه گیاه، تأثیر مثبتی بر مسیرهای بیوسنتزی متابولیت‌های دارد (Kapoor et al., 2004).

نتیجه‌گیری

به‌طور کلی، یافته‌های این مطالعه بر اثر مثبت تلقیح قارچ میکوریزی *F. mosseae* بر کاهش جذب کادمیوم و افزایش تحمل پریش به تنش فلز سنگین کادمیوم دلالت داشت. تلقیح

منابع

- تبریزی، لیلا، محمدی، سیاوش، دلشاد، مجتبی و متشعزاده، بابک (۱۳۹۴). تأثیر قارچ میکوریزا بر رشد و عملکرد گیاه دارویی رزماری (*Rosmarinus officinalis* L.) در شرایط تنش سرب و کادمیوم. فصلنامه علوم محیطی، ۱۳، ۳۷-۴۸.
- رستمی، رویا، اسماعیل‌پور، بهروز، حسینی، سید احمد، سلیمی، قباد و اطمینان، علیرضا (۱۴۰۱). تأثیر قارچ‌های میکوریزا آربوسکولار بر رشد و شاخص‌های بیوشیمیایی و عملکرد اسانس *Thymus vulgaris* L. در شرایط تنش عنصر سنگین سرب. تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران. doi: 10.22092/ijmapr.2022.352729.2904
- سختی، فاطمه السادات، موحدی، زهرا، قبولی، مهدی و محسنی‌فرد، احسان (۱۴۰۰). اثر قارچ *Piriformospora indica* بر برخی صفات مورفوفیزیولوژیک گیاه شنبلیله تحت تنش کادمیوم. علوم و فناوری بذر ایران. ۱۰، ۱۲۳-۱۴۰. doi: 10.22092/ijsst.2020.128428.1307
- فیروزه، فیاض و زاهدی، مرتضی (۱۳۹۹). اثرات تلقیح با قارچ میکوریزا و ازتوباکتر بر رشد و پاسخ‌های اکسیداتیو گندم به تنش شوری و آلودگی کادمیوم. فرآیند و کارکرد گیاهی، ۹(۳۹)، ۲۵۷-۲۷۲.
- محمدی‌فرد، فریبا و مقدم، محمد (۱۴۰۱). تأثیر دو گونه قارچ میکوریزا بر خصوصیات بیوشیمیایی و زیست‌توده خشک اندام هوایی گشنیز (*Coriandrum sativum* L.) تحت تنش کادمیوم. تولیدات گیاهی، ۴۵، ۸۱-۹۴. doi: 10.22055/ppd.2020.30809.1817
- مرادپور، هاجر، آبنوسی، محمد حسین، امیرجانی، محمدرضا و مهدیه، مجید (۱۳۹۵). تأثیر فلز کادمیوم بر توانایی زیستی و

- فعالیت برخی آنزیم‌های پاداکسندگی در پینه گیاه پیروش (*Catharanthus roseus*) علوم باغبانی ایران، ۴۷، ۲۱-۳۱.
doi: 10.22059/ijhs.2016.58223
- یزدان‌پناه، علی، قنبری جهرمی، مرضیه و زرین‌نیا، وحید (۱۴۰۱). تأثیر همزیستی با گونه‌های قارچ میکوریزا بر صفات کمی و کیفی توده‌های بذری گیاه دارویی کاسنی در شرایط گلخانه. به‌زراعی کشاورزی، ۲۴(۲)، ۵۲۷-۵۴۴.
doi: 10.22059/jci.2021.314730.2484
- Ayoob, M., Irfan, A. Z. I. Z., & JITE, P. K. (2011). Interaction effects of arbuscular mycorrhizal fungi and different phosphate levels on growth performance of *Catharanthus roseus* Linn. *Notulae Scientia Biologicae*, 3(3), 75-79.
- Abraham, E., Hourton-Cabassa, C., Erdei, L., & Szabados, L. (2010). Methods for determination of proline in plants. *Plant Stress Tolerance: Methods and Protocols*, 317-331. doi: 10.1007/978-1-60761-702-0_20
- Ainsworth, E. A. & Gillespie, K. M. (2007). Estimation of total phenolic content and other oxidation substrates in plant tissues using folin-ciocalteu reagent. *Nature Protocols*, 2(4), 875-877. doi: 10.1038/nprot.2007.102
- Baba, W., Blonska, A., Kompala-Baba, A., Malkowski, L., Ziemer, B., Sierka, E., ... & Besenyey, L. (2016). Arbuscular mycorrhizal fungi (AMF) root colonization dynamics of *Molinia caerulea* (L.) Moench. in grasslands and post-industrial sites. *Ecological Engineering*, 95, 817-827.
- Bahadori, F., Sharifi Ashorabadi, E., Mirza, M., Matinizadeh, M., & Abdosi, V. (2014). Interactive effect of rhizosphere micro-organisms on nutrient uptake and essential oil yield of *Thymus daenensis*. *Plant Production Journal*, 5(2), 23-34.
- Bolandnazar, S., Aliasgarzad, N., Neishabury, M. R., & Chaparzadeh, N. (2007). Mycorrhizal colonization improves onion (*Allium cepa* L.) yield and water use efficiency under water deficit condition. *Scientia Horticulturae*, 114(1), 11-15. doi: 10.1016/j.scienta.2007.05.012
- Bradford, M. M. (1976). A rapid and sensitive method for the quantitation of microgram quantities of protein utilizing the principle of protein-dye binding. *Analytical Biochemistry*, 72(1-2), 248-254. doi: 10.1006/abio.1976.9999
- Ef, A. A., Abeer, H., Alqarawi, A. A., & Hend, A. A. (2015). Alleviation of adverse impact of cadmium stress in sunflower (*Helianthus annuus* L.) by arbuscular mycorrhizal fungi'. *Pakistan Journal of Botany*, 47(2), 785-795.
- Farooq, S. & Azam, F. (2006). The use of cell membrane stability (CMS) technique to screen for salt tolerant wheat varieties. *Journal of Plant Physiology*, 163(6), 629-637.
- Gupta, S., Pandotra, P., Gupta, A. P., Dhar, J. K., Sharma, G., Ram, G., ... & Bedi, Y. S. (2010). Volatile (As and Hg) and non-volatile (Pb and Cd) toxic heavy metals analysis in rhizome of *Zingiber officinale* collected from different locations of North Western Himalayas by Atomic Absorption Spectroscopy. *Food and Chemical Toxicology*, 48(10), 2966-2971. doi: 10.1016/j.fct.2010.07.034
- Hildebrandt, U., Regvar, M., & Bothe, H. (2007). Arbuscular mycorrhiza and heavy metal tolerance. *Phytochemistry*, 68, 139-146. doi: 10.1016/j.phytochem.2006.09.023
- Hu, J., Wang, H., Wu, F., Wu, S., Cao, Z., Lin, X., & Wong, M. H. (2014). Arbuscular mycorrhizal fungi influence the accumulation and partitioning of Cd and P in bashfulgrass (*Mimosa pudica* L.) grown on a moderately Cd-contaminated soil. *Applied Soil Ecology*, 73, 51-57. doi: 10.1016/j.apsoil.2013.08.010
- Kapoor, R., Giri, B., & Mukerji, K. G. (2004). Improved growth and essential oil yield and quality in *Foeniculum vulgare* mill on mycorrhizal inoculation supplemented with P-fertilizer. *Bioresource Technology*, 93(3), 307-311. doi: 10.1016/j.biortech.2003.10.028
- Karagiannidis, N., Thomidis, T., Lazari, D., Panou-Filothou, E., & Karagiannidou, C. (2011). Effect of three Greek arbuscular mycorrhizal fungi in improving the growth, nutrient concentration, and production of essential oils of oregano and mint plants. *Scientia Horticulturae*, 129(2), 329-334. doi: 10.1016/j.scienta.2011.03.043
- Lichtenthaler, H. K. & Buschmann, C. (2001). Extraction of photosynthetic tissues: Chlorophylls and carotenoids. *Current Protocols in Food Analytical Chemistry*, 1(1), F4-2.
- Mishra, J. N. & Verma, N. K. (2017). A brief study on *Catharanthus roseus*: A review. *International Journal of Research in Pharmaceutical Sciences*, 2(2), 20-23.
- Molina, A. S., Lugo, M. A., Perez Chaca, M. V., Vargas-Gil, S., Zirulnik, F., Leporati, J., ... & Azcon-Aguilar, C. (2020). Effect of arbuscular mycorrhizal colonization on cadmium-mediated oxidative stress in *Glycine max* (L.) Merr. *Plants*, 9(1), 108.
- Paunov, M., Koleva, L., Vassilev, A., Vangronsveld, J., & Goltsev, V. (2018). Effects of different metals on photosynthesis: Cadmium and zinc affect chlorophyll fluorescence in durum wheat. *International Journal of Molecular Sciences*, 19(3), 787. doi: 10.3390/ijms19030787
- Rohani, N., Daneshmand, F., Vaziri, A., Mahmoudi, M., & Saber-Mahani, F. (2019). Growth and some physiological characteristics of *Pistacia vera* L. cv Ahmad Aghaei in response to cadmium stress and *Glomus mosseae* symbiosis. *South African Journal of Botany*, 124, 499-507. doi: 10.1016/j.sajb.2019.06.001
- Siani, N. G., Fallah, S., Pokhrel, L. R., & Rostamnejadi, A. (2017). Natural amelioration of Zinc oxide nanoparticle

- toxicity in fenugreek (*Trigonella foenum-gracum*) by arbuscular mycorrhizal (*Glomus intraradices*) secretion of glomalin. *Plant Physiology and Biochemistry*, 112, 227-238. doi: 10.1016/j.plaphy.2017.01.001
- Yadav, V., Arif, N., Singh, S., Srivastava, P. K., Sharma, S., Tripathi, D. K., ... & Chauhan, D. K. (2016). Exogenous mineral regulation under heavy metal stress: Advances and prospects. *Biochemical Pharmacology*, 5(220), 2167-0501.
- Yang, Y., Han, X., Liang, Y., Ghosh, A., Chen, J., & Tang, M. (2015). The combined effects of arbuscular mycorrhizal fungi (AMF) and lead (Pb) stress on Pb accumulation, plant growth parameters, photosynthesis, and antioxidant enzymes in *Robinia pseudoacacia* L. *PloS One*, 10(12), e0145726. doi: 10.1371/journal.pone.0145726
- Zubek, S., Rola, K., Szewczyk, A., Majewska, M. L., & Turnau, K. (2015). Enhanced concentrations of elements and secondary metabolites in *Viola tricolor* L. induced by arbuscular mycorrhizal fungi. *Plant and Soil*, 390, 129-142. doi: 10.1007/s11104-015-2388-6

The effect of arbuscular mycorrhizal fungus *Funneliformis mosseae* on the response of Periwinkle plant (*Catharanthus roseus* L.) to heavy metal cadmium stress

Mohammad Abyari

Department of Science, Farhanghiyan University, Tehran, Iran
(Received: 2024/05/14, Accepted: 2024/07/27)

Abstract

Arbuscular mycorrhizal fungi (AMF) reduce the harmful effects of heavy metals on plant growth and performance. Therefore, this study was conducted in the form of a factorial experiment with a completely randomized basic design at three replications with the aim of investigating the effect of *Funneliformis mosseae* fungus on the response of Periwinkle to cadmium stress. To apply stress, Periwinkle plants were treated with 3 ml of cadmium nitrate solution with a concentration of 10, 20, and 30 mg/l on three occasions with an interval of three days. To apply the fungal treatment, about 50 g of *F. mosseae* inoculation liquid was added under the roots of the plant in the pot at the time of cultivation. After 3 months from planting, morphological and physicochemical traits indicated a concentration-dependent effect of cadmium on Periwinkle traits. *F. mosseae* fungal treatment led to the improvement of various traits, so that the effect of the fungus on the plant was greater with the increase in stress level. Compared to the mild, moderate, and severe levels of stress (10, 20, and 30 mg/L), *F. mosseae* led to an increase of 51, 33, and 41% in height, 50, 57, and 35% shoot dry weight, 19, 32, and 45% proline, 18, 52, and 56% chlorophyll, 10, 110, and 25% carotenoids, 17, 47, and 37% membrane stability, 43, 64, and 47% phenol, 95, 16, and 35% protein, 39, 15, and 63% sugar, 30, 64, and 210% catalase, 15, 31, and 148% dismutase, 19, 1, and 1% peroxidase, and 12, 78, and 36% essential oil performance, respectively. As a result, the *F. mosseae* was identified as a beneficial stimulator to reduce the damage caused by heavy metal stress.

Keywords: Arbuscular mycorrhizal fungus, Cadmium, Heavy metals, Periwinkle medicinal plant

Corresponding author, Email: m.abiyari@cfu.ir